

Opening Zomertentoonstelling 19 juli 2025, de Oude Kerk, Soest

Jasper Sterrenburg

“Suggestie voor de zomeropenstelling 2025: we werken aan de hand van een thema en nodigen inwoners van Soest uit om een kunstwerk in te leveren. Hiervoor gaan we t.z.t. wel randvoorwaarden formuleren.”

U luisterde naar een citaat uit de notulen van de bestuursvergadering van de Stichting Kerk & Cultuur Oude Kerk Soest, de dato 15 oktober 2024.

De uitwerking van de genoemde randvoorwaarden volgde tijdens de bestuursvergadering van 4 februari jl., met als belangrijkste uiteraard het vaststellen van een thema, en een aantal praktische randvoorwaarden zoals de afmetingen en uiterste datum van reageren.

De reacties die de maanden daarna volgden, overtroffen de verwachting van het bestuur. Maar liefst vierentwintig inwoners van Soest accepteerden de uitnodiging om een werk in te sturen, voelden zich aangesproken door het thema en wisten beiden – hun kunstwerk en het thema van de tentoonstelling – met elkaar te verbinden.

Beste mensen,

Mijn naam is Jasper Sterrenburg en als bestuurslid van Stichting Kerk & Cultuur Oude Kerk Soest mag ik u heel hartelijk welkom heten bij deze bijzondere zomertentoonstelling. Niet een zomertentoonstelling waarbij één kunstenaar centraal staat, zoals de afgelopen jaren gebruikelijk was hier in de Oude Kerk. Nee, een tentoonstelling van een zeer divers gezelschap die ten minste één ding met elkaar gemeen hebben: ze zijn allen woonachtig in Soest.

Ik wil dan ook alle aanwezige kunstenaars in het bijzonder welkom heten bij deze opening. Zonder jullie enthousiaste reacties op onze oproep waren we nooit tot dit prachtige resultaat gekomen. Hartelijk dank daarvoor. Een aantal kunstenaars komen na het openingspraatje aan het woord.

Beste aanwezigen,

U kent het ongetwijfeld. De boekenserie *Kunstenaarskolonies in Nederland*. In vrijwel elk museum zijn ze te vinden in de museumwinkel. De serie bestaat uit 24 delen en elk deel behandelt een specifieke plaats of streek. En ik snap dat wel. Over al die plaatsen is stuk voor stuk iets interessants te vertellen.

Bijvoorbeeld over Laren waar de bekende schilders Jozef Israëls, Anton Mauve en Piet Mondriaan zich een periode hebben gevestigd.

Bijvoorbeeld over Dordrecht dat veelvuldig is geschilderd door Aelbert Cuyp en Jan van Goyen.

Bijvoorbeeld over de Duin- en Bollenstreek die tot inspiratie was voor schilders als Claude Monet, Vincent van Gogh en George Hitchcock.

Bijvoorbeeld over Nunspeet waar schilders als Ben Viegers, Jaap Hiddink en Willy Martens zich vestigden om in de buitenlucht de Veluwe natuur te schilderen.

En bijvoorbeeld Urk dat voor bekende schilders als Theo van Rysselberghe, Jan Toorop en Jan Sluijters een dusdanige aantrekkingskracht had dat zij het eiland voor kortere of langere tijd hebben bezocht om er diverse werken te maken.

Wat mij betreft is er voor al die plaatsen echt wel iets te zeggen voor het feit dat er een boek aan is geweid in de serie *Kunstenaarskolonies in Nederland*. Toch mis ik één belangrijk deel waardoor de serie voor mij net niet helemaal compleet is. Een deel over de plaats waar de bekende kunstschilder Bart van der Leek jaren heeft gewoond.

De plaats waar Herman Isings vele schilderijen en de overbekende schoolplaten heeft gemaakt.

De plaats waar jarenlang de bekende schrijver en schilder Jakobus (Jac) van Looy heeft gewoond en gewerkt.

De plaats waar schilder Engelbert L'Hoëst kleurrijke schilderijen van De Eng heeft gemaakt.

De plaats waar illustrator, tekenaar en kunstschilder Rien Poortvliet talloze werken heeft gemaakt waaronder de internationaal bekende kabouterserie die in 1985 werd verfilmd als tekenfilm onder de naam David de Kabouter.

En de plaats waar vandaag de dag bekende kunstenaars als Herman van Veen, Peter van Oostzanen en ten minste 24 andere namen prachtige kunstwerken vervaardigen.

Hoezo 24? Nou, kijk eens om u heen om te aanschouwen wat hier allemaal aan werken hangt in de Oude Kerk Soest. Werken van Betty Blankenstein, Jan Buning, Wimke Delhaas, Martin Doesburg, Margreet Dijkstra, Hetty Gerritsen, Mana de Groot, Els Hoekstra, Guus Kniest, Gerard Kuit, José Marcus, Tanja Minks, Karel Nelis, Cobi Osnabrugge, Bianca Pauline, Jan Peters, Marry Scheffer, Gonneke Schmidt, Gon Smiet, Bea Speksnijder, Rob Swart, Wytske Tromp, Ingrid Verhoef en Frank Willebeek Le Mair.

Beste mensen, ik heb het uiteraard over Soest. Waarom is Soest niet onderdeel van de boekenserie *Kunstenaarskolonies in Nederland*? Wat mij betreft een gemiste kans.

Gelukkig beschikken we over het boek *Beeldende Kunstgeschiedenis Soest en Soesterberg 20^e eeuw* dat in 2014 door de Historische Vereniging Soest/Soesterberg is uitgegeven. In dit boek kunnen we lezen over de rijke kunstgeschiedenis in onze gemeente. Bijvoorbeeld over de eerste decennia van de twintigste eeuw waarin diverse kunstenaars, waaronder Herman Isings, zich vestigden aan de Kolonieweg waardoor deze weg inclusief omgeving zich volgens de auteurs ontwikkelde tot “een kunstenaarskolonie”. Zonder gekheid: Soest had dus echt in de boekenserie *Kunstenaarskolonies in Nederland* terecht moeten komen.

Beste aanwezigen,

We zijn hier vandaag bij elkaar voor de opening van een tentoonstelling van Soester kunstenaars. Voor zover bekend vond 99 jaar geleden, in 1926 dus, de eerste expositie in Soest plaats van daar wonende kunstenaars. De Soester Courant deed hier verslag van waarbij de verslaggever opmerkte dat “er op de expositie opvallend veel schilderijen met chrysanten waren”.

Wat opvalt in de beeldende kunstgeschiedenis van Soest, is dat het lange tijd traditioneel is gebleven. Van moderne abstracte kunst is in de jaren twintig en dertig geen spoor te bekennen. Wel: schilderijen met liefelijke landschappen met boerderijtjes, tarwevelden, weilanden met koeien en heidevelden met schapen.

Dit beeld veranderde na de Tweede Wereldoorlog eigenlijk nauwelijks. Het is bekend dat er eind jaren veertig – begin jaren vijftig diverse exposities in ons dorp werden georganiseerd. Interessant daarbij is dat Soester kunstenaars in

deze periode zochten naar manieren om samen te werken. Zo werd eind 1948 werkgroep De Eemstreek opgericht met als doel om exposities te organiseren waarbij schilderijen van leden van deze werkgroep te zien waren. Deze werkgroep is twee jaar later, in 1950, alweer ter ziele gegaan.

In de Soester Courant van 31 december 1952 wordt melding gemaakt van een bijeenkomst van Soester kunstschilders tot oprichting van een Soester Kunstkring. Ook hier was het belangrijkste doel om als kunstenaars de krachten te bundelen en gezamenlijk exposities te organiseren.

Begin jaren vijftig zien we zowaar een lichte artistieke stijlverandering in de werken van Soester kunstenaars. Zo liet de bekende Soester schilder Engelbert L'Hoëst zich inspireren door kunstenaarsbeweging Cobra en op zijn beurt inspireerde L'Hoëst weer andere kunstenaars in Soest.

Toch blijft de kunst van Soester kunstenaars ook in de jaren vijftig en zestig van de twintigste eeuw overwegend traditioneel. Maar ja, je haalde het als kunstenaar uit Soest ook wel uit je hoofd om modern abstracte werken te maken. Als je dat deed, liep je het risico de wind van voren te krijgen door een redacteur van de Soester Courant.

Immers, volgens een openingsartikel van de Soester Courant van 23 juli 1965 moest "het gewone volk" van moderne kunst niet veel hebben. In dit artikel wordt onder de titel "Kunstverwarring" fel uitgehaald naar nieuwe vormen van moderne kunst.

"Op het gevaar af te worden beticht oerconservatief te zijn, behoudend, dom, onartistiek en onkunstzinnig willen we toch beweren dat veel van wat thans als kunst wordt geponeerd niets anders is dan wat onzinnige 'spielerei' van ontevreden, onvolgroeide, en wat losgeslagen geesten. Toch willen ze opvallen, in de publiciteit komen, geld verdienen. Dus zoeken zij naarstig naar nieuwe vormen op het gebied van beeldende kunst en literatuur en liefst zo, dat het choqueert want dan valt het op. Er heeft zich een apart wereldje in de kunst ontwikkeld, waarin de een de ander dekt, helpt en poneert zonder dat men kan zeggen dat deze groep werkelijk contact heeft met het volk, met het publiek. [...] Al dit gedoe toont slechts verwarring der geesten, waar menig een nu bekendheid en geld uitslaat, maar wat geen stand zal houden, omdat het in wezen geen kunst is."

De schrijver van dit artikel zou geen gelijk krijgen. Gelukkig maar. Vanaf de tweede helft van de jaren zestig gaat het hard met de veranderingen in het culturele en kunstzinnige klimaat, ook in Soest. Zo werden er in ons dorp exposities gehouden van modern abstracte kunstenaars als Wim Wijnman en Herman Joosten. Ook werd in deze periode de eerste poëziemanifestatie gehouden. Werd kunstenaarsvereniging Artishock opgericht. Werd er voor het eerst een openlucht tentoonstelling georganiseerd op de Eng. En voerde gemeente Soest beleid om kunstwerken in de openbare ruimte te plaatsen of aan te brengen.

Beste mensen,

De decennia daarna laten zich niet in een paar minuten samenvatten. Er worden tal van exposities georganiseerd in Artishock, C-drie (het huidige Idea), het Slakkenhuis (tegenover het gemeentehuis), het Anna Paulownahuis (aan de Burgemeester Grothestraat), de beeldentuin (aan de Bosstraat), Museum Soest en andere plekken in Soest. Waaronder ook de Oude Kerk waar een traditie begint te ontstaan van jaarlijkse tentoonstellingen.

De auteurs van het boek *Beeldende Kunstgeschiedenis Soest en Soesterberg 20^e eeuw* beëindigen hun beschouwing met de volgende woorden: "Laten we hopen dat de kunst ook in de 21e eeuw vurig, vlammend, ontroerend, verstillend, schokkend, spiegelend, waarschuwend, beschouwend, vernietigend, constructief, terugblikkend en vooruitziend aanwezig zal zijn. En hopelijk beperkt zich dat niet tot de privéruimten, maar is de kunst ook volop present in de openbare ruimte."

Het feit dat wij hier vandaag bij elkaar zijn om een tentoonstelling van 24 Soester kunstenaars te openen, komt mooi tegemoet aan deze oproep en toont wat mij betreft aan dat Soest nog steeds een artistiek middelpunt van Nederland.

Beste aanwezigen,

Dan iets over het thema van de tentoonstelling: Verscheidenheid in verbondenheid. Een titel die in één adem zowel uitnodigend als uitdagend klinkt. Want hoe verenigen we die twee begrippen — verscheidenheid en verbondenheid — in een tijd waarin verschillen vaak worden uitvergroot, en verbinding soms ver weg lijkt? We leven in een samenleving waarin het publieke debat verhardt, waarin sociale media eerder polariseren dan verbinden, en

waarin identiteit soms meer scheidt dan verbindt. De grote vraagstukken van deze tijd — waaronder: klimaat en duurzaamheid, migratie en asiel, economische ongelijkheid, identiteit, diversiteit en inclusie, en internationale veiligheid en oorlog — vragen niet om meer muren, maar om meer bruggen. Juist nu lijkt het een opgave om het gesprek aan te gaan, om te luisteren, en om te ontdekken wat ons in essentie bindt.

Het idee van verscheidenheid in verbondenheid is niet nieuw. Al in de oudheid schreef Aristoteles dat de stad pas werkelijk bestaat door de verscheidenheid aan mensen, niet door hun gelijkenis. Of zoals hij het zelf zei: "Een stad is niet een gemeenschap van gelijken, maar een gemeenschap van verschillende mensen die bijdragen aan een gezamenlijk doel."

De 20e-eeuwse denker Hannah Arendt legde veel nadruk op pluraliteit als kern van het menselijk bestaan. Zij zag pluraliteit niet als iets dat overwonnen moet worden, maar juist als een voorwaarde voor politieke en sociale ruimte. Ze zei: "Pluraliteit is het feit dat we allemaal hetzelfde zijn – mensen – maar toch niemand ooit volledig hetzelfde is als een ander."

Dit benadrukt dat diversiteit of verscheidenheid en verbondenheid niet elkaars tegenpolen hoeven te zijn, maar elkaar juist mogelijk maken.

Oftewel: verscheidenheid in verbondenheid.

Kunst vervult in dat opzicht een zeer wezenlijke functie: zij verbindt. Kunst is misschien wel de oudste en meest universele vorm van communicatie. Zonder woorden, zonder vertaling, kan kunst iets overbrengen dat ons allemaal raakt: emotie, verwondering, troost of hoop. Ze overstijgt grenzen van taal, cultuur en tijd.

Kunst is vaak een persoonlijke expressie, maar die persoonlijke beleving krijgt pas echt betekenis in de ontmoeting met anderen. Een schilderij kan in stilte worden gemaakt, maar zodra het wordt getoond, ontstaat een collectieve ervaring.

Een kunstwerk kan fungeren als brug: het verbindt de innerlijke wereld van de maker met de beleving van de kijker. Het maakt ons bewust van het feit dat we, ondanks onze verschillen, allemaal menselijke emoties en verlangens delen.

Kunst kan ook werken als uitnodiging tot gesprek. Een provocerend kunstwerk kan ons dwingen na te denken, te twijfelen en vooral: met elkaar in gesprek te gaan. Zo ontstaat verbinding door gedeelde reflectie, zelfs als we het niet met

elkaar eens zijn. Een mooi voorbeeld daarvan is de Britse graffitikunstenaar Banksy. Deze persoon maakt vaak werk dat politieke tegenstellingen blootlegt, maar juist daardoor ontstaat publiek debat en worden mensen zich bewuster van elkaars standpunten.

In veel culturen vervult kunst een belangrijke rol in rituelen: denk aan religieuze kunst, zang tijdens ceremonies, of maskers en dansen bij rituelen. Deze kunstvormen zijn niet bedoeld om te verdelen, maar juist om de gemeenschap te versterken, gedeelde waarden te vieren en samen verlies of vreugde te dragen.

Kunst werkt ook letterlijk als een ontmoetingsplek. Denk aan een museum, een tentoonstelling of een concertzaal: daar komen mensen van verschillende achtergronden samen om iets te ervaren, om geraakt te worden, om te reflecteren.

Veel kunstwerken functioneren bovendien als collectief geheugen. Denk aan monumenten voor slachtoffers van oorlogen, of herdenkingsbeelden voor verzetsstrijders. Ze maken het mogelijk om samen te rouwen, te herdenken en betekenis te geven aan gebeurtenissen. Ons eigen Soester verzetsmonument 'Treurende vrouw' van kunstenaar Albert Dresmé aan de Ingenieur Menkolaan is daarvan een treffend voorbeeld. Begin jaren vijftig van de vorige eeuw was er veel discussie over zowel de locatie als de vorm van dit monument. Toch voelen inwoners van Soest zich elk jaar op 4 mei juist bij dit monument verbonden in het herdenken van de oorlogsslachtoffers. Ook hier weer: verscheidenheid in verbondenheid.

Beste mensen,

Verscheidenheid in verbondenheid. Misschien wel de treffende uiting daarvan zien we om ons heen. Want 24 totaal verschillende kunstwerken van 24 verschillende mensen vormen samen de Zomertentoonstelling 2025 in de Oude Kerk van Soest. 24 kunstenaars die – hoe verschillend ook – met elkaar verbonden zijn doordat ze gehoor hebben gegeven aan de oproep om een kunstwerk in te sturen. Kunstwerken die verbonden worden door hetzelfde thema dat weer op geheel persoonlijke wijze is vormgegeven.

Zoals: Familieleden die, hoe verschillend ook, zijn verbonden door hun bloedband (Betty Blankenstein en Margreet Dijkstra).

Zoals: Gebouwen in een stad die door verscheidenheid van uiterlijk kunnen verbinden met het verleden (Martin Doesburg).

Zoals: Vlinders die verbonden zijn in één soort, met alle verscheidenheid in verschijningsvorm (Guus Kniest).

Zoals: Kleuren die allemaal weer anders zijn en tegelijkertijd ook met elkaar verbonden zijn doordat elke kleur is samengesteld uit verschillende kleuren (Tanja Minks).

Zoals: Obers in een restaurant: hoe verschillend ook qua uiterlijk en houding, ze zijn verbonden door dezelfde werkgever en bovenal door het plezier waarmee ze hun werk uitvoeren (Karel Nelis).

Zoals: Drie kinderen. Alle drie heel verschillend, maar hun belangstelling voor de kleine wonderen in de natuur verbindt ze (Marry Scheffer).

Zoals: De natuur met een grote verscheidenheid aan planten en dieren, die met elkaar verbonden zijn door het feit dat ze elkaar nodig hebben. Bijvoorbeeld: geen bloemen zonder bijen, hommels en vlinders (Gon Smiet en Bea Speksnijder).

Allemaal voorbeelden waarbij het thema verscheidenheid in verbondenheid prachtig is verbeeld.

Beste aanwezigen,

Tot slot wil ik nog even terug naar juli 1965. Eerder hoorde we hoe iemand in de Soester Courant de vloer aanveegde met het fenomeen moderne kunst. In de editie van de week daarna verscheen een reactie van de Soester kunstenaar Sebo Detmers.

“De moderne kunst zoekt en vindt op elk gebied nieuwe vormen waaraan in onze samenleving een dringende behoefte blijkt te bestaan. De moderne kunst komt met iets anders, soms verbijsterend, soms ontroerend. Moderne kunst kan sterk individueel zijn. Wat de één ontroert, ‘doet’ de ander niets en een derde wordt kwaad. Moderne kunst, en dat betekent vrijheid in de kunst, betekent verdraagzaamheid. Als we menen door die kunst in de war te komen, dan zaten we reeds tevoren met onze gedachten in de knoop. Het is verheugend dat jonge kunstenaars voor hun mening, die vaak niet zoetsappig is, mogen uitkomen en niet huichelen. Doffe volgzaamheid raakt uit de tijd. Laten we hopen dat deze toenemende drang naar openhartigheid gevolgd mag worden door de neiging

van elkaanders standpunt kennis te willen nemen. En bij die strijd om algehele ontspanning in deze benauwende wereld kan de moderne kunst niet gemist worden.”

Verdraagzaamheid. Openhartigheid. Van elkaars standpunt kennis willen nemen. Wat mij betreft vatten deze woorden van de Soester kunstenaar Sebo Detmers het thema van deze tentoonstelling perfect samen.

Zeer gewaardeerde aanwezigen,

Laten we vandaag bij de opening van de Zomertentoonstelling 2025 in de Oude Kerk van Soest dan ook niet alleen de verscheidenheid bewonderen, maar vooral de verbondenheid vieren die daarin schuilt.

Bedankt voor uw aandacht.

Voor deze tekst is dankbaar gebruik gemaakt van het boek *Beeldende kunstgeschiedenis Soest en Soesterberg 20^e eeuw: beschouwing over beeldende kunst in Soest en Soesterberg vóór 2000 en naslagwerk van kunstenaars die daar vóór 2000 hebben gewoond*, Wim de Kan en Frans Stokhof de Jong, Historische Vereniging Soest/Soesterberg: 2014.